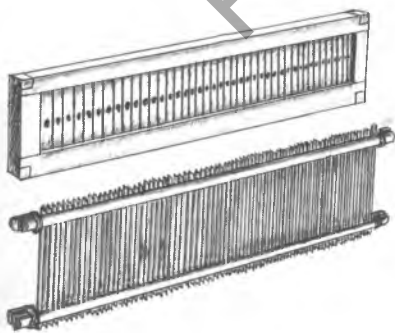

лякам, камсамольцам і моладзі, якія загінулі ў Вял. Айч. вайну. Курган Славы. Помнікі К.А.Абазоўскаму, Л.М.Даватару, П.М.Раманаву, М.М.Ткачэнку. Радзіма Героя Сав. Саюза М.М.Ткачэнкі, скульпт. У.І.Казака, графіка С.Б.Юдовіна, паэтаў А.А.Гейнэ, Г.І.Казака. Помнікі архітэктуры: палацава-паркавы ансамбль (17 — 1-я пал 18 ст.), Ільінская царква (1870).

БЁРДА, бярдэ, ткацкая прылада, што служыць для прыбівання ўтку ў кроснах. Уяўляе сабой прамавугольную раму (шыр. 40—50 см і больш, выш. 15—18 см) з устаўленымі і замацаванымі пласцінкамі (трасцінкамі) з тонкай асінавай ці кляновай лучынкі. Для ткання Б. ўстаўляліся ў *набіліцы*. Б. для ткацтва рагож рабілі з дубовых пласцінак з вочкамі пасярэдзіне. У 20 ст. для Б. пачалі выкарыстоўваць металічныя пласцінкі. Вырабам Б. займаліся бёрднікі.

БЖАЗІНСКІ Адам (1768?, Паставы — ?), танцоўшчык. Да 1785 прыгонны падскарбія надворнага ВКЛ А.Тызенгаўза. Вучыўся ў яго балетных школах у Гродне і Паставах (відаць, у Л.Петынеці і Ф.Г.Ле Ду). У вер. 1778 удзельнічаў як саліст у школьным спектаклі «Вясковы балет» Г.Петынеці на сцэне прыдворнага тэатра А.Тызенгаўза ў Гродне (у праграмцы значыўся як А.Бжэскі). Быў завешчаны магнатам каралю Станіславу Аўгусту Панятоўскаму

Бёрды.

і ў 1785 увайшоў як саліст у склад трупы «Таварыства танцоўшчыкаў яго каралеўскай вялікасці». Да 1794 танцаваў у большасці балетаў на прыдворнай сцэне і ў Нац. тэатры. Сярод партый: Парменон («Шлюб самнітаў»), адзін з міністраў («Каралева Ванда»), Актавіян («Кле-апатра»). Карыстаўся поспехам у аўдыторыі. У 1794—97 працаваў у прыватных трупях у Вільні, Варшаве, Гданьску.

БІБЛІЯ (ад грэч. biblia, літар. кніга), зборнік твораў старажытнага пісьменства, Святая кніга іудзейскай (Танах) і хрысціянскай (Стары і Новы заветы) рэлігій. Своеасаблівая анталогія тэкстаў, аб'яднаных духоўным значэннем і сэнсам.

Складалася з сярэдзіны 2-га тыс. да н.э. прыкладна па 2 ст. н.э. на тэр. Палесціны і ў месцах рассялення іудзейскай дыяспары. Тэксты Старога завету былі створаны пераважна на стараж.-яўр., а таксама на арамейскай і стараж.-грэчаскай мовах. Хрысціянская Б. складаецца з 2 частак — Старога завету (50 кніг, з іх 39 лічацца кананічнымі, выкарыстоўваюцца ў літургічнай службе, 11 — некананічнымі, прызнанымі праваслаўнай і каталіцкай царквой карыснымі для духоўнага выхавання; у склад Б., якую выдаюць пратэстанцкія абшчыны, некананічныя кнігі звычайна не ўключаюцца) і Новага завету [складаецца з 27 кніг: 4 Евангеллі (паводле Матфея, Марка, Лукі, Іаана), кнігі Дзеянняў святых апосталаў, 21 пасланне апосталаў, кнігі Адкрыццё Іаана Багаслова (грэч. Апакаліпсіс)]. Слова «завет» азначае саюз, дагавор Бога з «выбраным» стараж.-яўр. народамі (Стары завет) і з усім чалавецтвам, якое звярнулася да Ісуса Хрыста (Новы завет). Іудзейская Б. (Танах) складаецца з наступных частак: Тора (Закон), або Пяцікніжжа (аўтарам лічыцца Ісрок Майсей), Прарокі (кнігі Ісуса Навіна, Суддзяў, 1-я і 2-я Самуіла, 1-я і 2-я

Цароў, у хрысціянскай Б. 1—4-я кнігі Царстваў, і інш.), Пісанні (найб. выдатнымі літ. творамі лічацца кнігі Іова, Еклезіяст, Псалтыр, Прытчы Саламона, Песня песняў). У канон Б. не ўвайшлі апокрыфы — творы розных жанраў (маст., філас.), напісаныя на біблейскія тэмы ў эпоху позняй антычнасці.

На працягу амаль тысячагоддзя біблейскія творы распаўсюджваліся паасобку ў рукапісных спісах (скрутках). Першы звод старазапаветнай часткі Б. стварылі ў 2 ст. да н.э. ў Александрыі 70 перакладчыкаў са стараж.-яўр. і арамейскай моў на стараж.-грэчаскую. Рукапісны спіс гэтага перакладу пад назвай Септуагінта стаў адной з асн. крыніц пазнейшых выданняў біблейскіх кніг. У 386—406 зах.-еўрап. багаслоў Еранім зрабіў лац. пераклад Б. — Вульгату (лац. народная, агульнадаступная). Еранім выкарыстаў тэксты на стараж.-грэч. мове і Септуагінту. Вульгата лягла ў аснову варыянта Б., прынятага каталіцкай царквой у якасці афіц. тэксту. У 4—13 ст. з'явіліся шматлікія рэгіянальныя пераклады Б. У 9 ст. слав. асветнікі браты Кірыл і Мяфодзій пераклалі Б. на стара-слав. мову. Гэты пераклад быў узяты за аснову ў рукапісных біблейскіх кнігах, што бытавалі на ўсх.-слав. землях, у т.л. ў бел. княствах. Першы рукапісны звод Б. на царк.-слав. мове ўкладзены ў 1499 у Ноўгарадзе па ініцыятыве архіепіскапа Генадзія («Генадзеўская Біблія»). На тэр. Беларусі спісы асобных біблейскіх кніг або іх фрагментаў з'явіліся пасля хрышчэння Русі (988). У 1-й пал. 12 ст. Ефрасіння Полацкая стварыла асветны цэнтр у Полацку, дзе перапісваліся біблейскія кнігі. Свае скрыпторыі (цэнтры, у якіх перапісваліся кнігі) мелі манастыры, гарады, епіскапскія кафедры. Скрыпторыі у Полацку быў найб. значным. Пра сталую біблейскую традыцыю сярэднявковай Беларусі сведчаць высокамаст. ілюстраваныя

я Біблія на лацінскай мове. Бельгія, 1407.

рукапіснай кнігі: *Аршанскае*, *Полацкія евангеллі*, *Лаўце евангелле*, *Друцкае еванціжскае евангелле*, *Смаленкі* з Успенскага манастыра (янкi Мсціслаўскага р-на). Іна ў кожнай стараж. еларусі меліся біблейскія ершым зборам царк.-слав. ых кніг Б. у Беларусі стаў ідобен у неавізант. стылі «глаў», створаны ў 1502—07 і Супраслі перапісчыкам Дзесятым. Да з'яўлення /кавання Б. заставалася і, маладзступнай кнігай. У Ф.Скарына заснаваў у Празе ю і выдаў 23 ілюстраваныя эшай бел. Б. пад агульнай Біблія руска, выложена док-Франціском Скоріною са града Полоцка, Богу ко чти тосполітым к доброму нау-Гэта было унікальнае вы-на мове, блізкай да тагачас-літ. мовы. У якасці крыніц : перакладаў біблейскіх кніг іна выкарыстаў Вульгату, іэшкую ў Венецыі друкава-06), стараж.-яўр. арыгіналы к.-слав. рукапісныя пера-Эць меркаванне, што бел. укар пераклаў і, магчы-

ма, надрукаваў усе кнігі Старо-га завету, якія не зберагліся. Ка-ля 1522 Ф.Скарына абсталяваў друкарню ў Вільні і надрукаваў «Малую падарожнюю кніжыцу», дзе аб'яднаны Псалтыр, Часасло-вец (малітвы), урачыстыя гімны (каноны і акафісты, некаторыя з іх — паэт. творы Ф.Скарыны). У 1525 ён выдаў «Апостал». Напісанья бел. асветнікам 50 прадмоў і 62 пасляслоўі да сваіх кніг з'яўляюцца першым у Беларусі каментарыем да Б., у якім тлумачыцца паходжан-не кожнай з апублікаваных кніг, іх аўтарства, асабліваці сюжэтаў, вобразаў і сімвалаў, іх значэнне для рэліг., маральнага і грамадзянска-га выхавання «людзей простых, паспалітых». Перад кожным раз-дзелам біблейскіх кніг пераклад-чык і выдавец змясціў кароткія анатацыі, у якіх вызначаны змест адпаведнай часткі кнігі. На пера-кладчыцкую творчасць Ф.Скарыны ўплывала гуманіст. атмасфера эпохі Ренесансу. У 1563 на сродкі ўплывовага кальвініста Мікалая Радзівіла Чорнага на старапольск. мове была надрукавана Брэсцкая (Радзівілаўская) Б. У выданні змяшчаліся прадмова, каментарыі і прадметны паказальнік, яно бы-

ло багата аздоблена гравюрамі, застаўкамі і канцоўкамі. С.Будны таксама выдаў Б. на старапольск. мове (Нясвіж, 1572, Стары запе-вет; Лоск, 1574, Новы запевет). Прадаўжальнікам кнігавыдавецкай справы Ф.Скарыны у Беларусі быў В.Цянінскі, які пераклаў на старабел. мову і каля 1580 выдаў «Евангелле» з прадмовай.

Першыя практычныя крокі да перакладу Новага завету на сучас-ную бел. мову былі зроблены ў Зах. Беларусі і Польшчы ў 1920—30-я гг. (І.Бобіч, А.Луцкевіч, В.Гадлеўскі), у бел. дыяпары ў Еўропе і ЗША у 1950-я гг. (П.Татарыновіч, Я.Пят-роўскі). Першым поўнасцю пераклаў Б. на бел. мову Я.Станкевіч (Нью-Йорк, 1973). Вядомы поўны пера-клад В.Чарняўскага (выдадзены: Новы запевет, 1999; Пяцікніжка, 2002). У 1990—92 час. «Спадчы-на» апублікаваў евангеллі паводле Матфея, Лукі і Іаана ў перакладзе

Старонка Астрожскай Бібліі І.Фёдарова. 1581.

Біблія Францыска Скарыны. Кніга Быцця. Прага, 1519.

А.Клышкі, у 1995 пабачылі свет Новае заповіць і Псалтыр у перакладзе В.Сёмухі. Да гэтай працы ў 1990-я гг. падключыліся і інш. спецыялісты. У 2002 поўнасьцю выдадзена Б. ў перакладзе В.Сёмухі. Аднак усе гэтыя пераклады ў той ці інш. ступені маюць недахопы (як у выкарыстанні моўных сродкаў, так і ў стаўленьні перакладчыкаў да сакральнасці тэксту), якія істотна змяншаюць іх прыдатнасць для выкарыстання ў богаслужэнні. З улікам гэтага Бел. экзархат Рускай праваслаўнай царквы для падрыхтоўкі бел. моўнага тэксту Б. дзеля выкарыстання яго ў богаслужэнні стварыў Біблейную камісію, якая пераклала і выдала (на 4 мовах — стараж.-грэчаскай, царк.-слав., рус. і бел.) евангеллі ад Матфея (1991), Марка (1999), Лукі (2003), Іаана (2005). Вынікам гэтай працы стала выданне Свяшчэннага Евангелля на бел. мове (Мінск, 2007; Гайнаўка, Польшча, 2008). Біблейная камісія Бел. экзархата працягвае сваю дзейнасць па перакладзе інш. кніг Б.

Б. — збор разнастайных жанравых твораў (хронікі, кодэксы, паэтычныя творы, маральна-філас. тэксты, праоршты, прытчы, афарызмы, жыцці, гімны і інш.). Яна сфарміравалася на базе рэліг., духоўна-маральных і літ. дасягненняў цывілізацый Стараж. Усходу, якія атрымалі цэласнае выяўленне ў тэкстах Стаража заповіту. Важнымі нормама Стаража заповіту, якія паўплывалі на афармленне духоўнага ладу, сістэмы хрысціянскіх уяўленняў, сталі эталоннымі для хрысціянскай культуры, былі строгаі монатэізм, месіяніскія і эсхаталагічныя спадзяванні, ідэя ўваскрэснення з мёртвых і вобраз тысячагадовага Царства божага і жыцця «будучага веку».

Большасць кніг Стаража заповіту адлюстроўваюць гісторыю стараж.-яўр. дзяржавы і інш. краін Блізкага Усходу (Егіпет, Сірыя) у святле правідзенняў ісраэліскай і эсхаталагічнай каніцэпцыі. Б. як помнік культуры яўляе адзінства рэальнасці і міфа, гісторыі і чудаў, філасофіі і паэзіі. Базавыя ідэі, вобразы, маральныя імператывы Новага заповіту аказалі значны ўплыў на станаўленне еўрап. ментальнасці,

Старонка першай друкаванай Бібліі І.Дутэнберга. 1454.

на ўсе культ. сферы зах. грамадства. Біблейскія сюжэты, матывы, вобразы шырока выкарыстоўваюць мастры сусв. л-ры, выяўл., тэатральнага, муз. мастацтва, кінематографа. У бел. л-ры вобразная і сімвалічная сістэма Б. ўвасаблялася ў творчасці Ф.Скарыны, М.Сарбеўскага, М.Смацькага, І.Пацея, братоў Л. і С. Зізаніяў, А.Філіповіча, Сімяона Полацкага. Біблейскія матывы выкарыстоўваюцца ў творчасці Я.Купалы, З.Бядулі, У.Караткевіча і інш. бел. пісьменнікаў.

Літ.: Гальбятты Э., Пьяцца А. Трудные страницы Библии (Ветхий Завет). Милан, М., 1992; Новый Библиейский словарь. Ч. 1. Библиейские персонажи. Ч. 2. Библиейские реалии. Санкт-Петербург, 1999—2001; Новый Библиейский комментарий. Ч. 1—2. Ветхий Завет. Ч. 3. Новый завет. Санкт-Петербург, 2000—01; Павловский А. Популярный библиейский словарь. М., 1994; Чарота І.А. Беларуская мова і царква. Мінск, 2000; Сініла Г.В. Біблія як феномен культуры і літаратуры. Ч. 1. Духоўны і мастацкі свет Торы. Кніга Быцця. Ч. 2. Духоўны і мастацкі свет Торы. Кніга Зыходу. Мінск, 2003—04; Яе ж. Танах и мировая поэзия. Минск, 2009; Шедровицкий Д. Введение в Ветхий Завет. Пятикнижие Моисеево. М., 2003.

В.Р.Языкович, І.А.Чарота.

БІБЛІЯЛОГІЯ, гл. *Кнігазнаўства*.

БІБЛІЯТЭКА (грэч. bibliothēkē ад biblion кніга + thekē сховішча), сацыяльны інстытут, які займаецца зборам, захаваннем, папулярызаваннем і распаўсюджваннем інфармацыі, а таксама арганізуе яе грамадскае выкарыстанне і абслугоўванне чытачоў; выконвае адукац., н.-д., метадычную і (буйныя Б.) выдавецкую функцыі. Паводле сац. прызначэння падзяляюцца на агульныя, спец. (вытворчыя, навук., вучэбныя, Б. органаў кіравання) і асабістыя; у залежнасці ад заснавальнікаў — на грамадскія (дзярж. і недзярж.) і прыватныя (персанальныя, сямейныя і родавыя); у адпа-